

डिजिटल तंत्रज्ञान आणि कृषी विस्तार सेवा

एखंडे योगेश सुदाम

रायकर शशांक सुरेश

आचार्य पदवी विद्यार्थी
विस्तार शिक्षण विभाग

डॉ. बाळासाहेब सावंत कोंकण कृषी विद्यापीठ, दापोली

- आयसीटी कृषी विस्तार आणि सल्लागार सेवांमध्ये आणि कौटुंबिक शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचण्यास मदत करतात.
- कृषी उत्पादकता वाढविणे, अन्न सुरक्षा वाढविणे, ग्रामीण जीवनमान सुधारण्यात विस्तार आणि सल्लागार सेवा महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतात.
- विकसनशील देशांमधील बहुतेक कुटुंबातील शेतकरी ग्रामीण भागात राहतात आणि बहुतेक प्रकरणांमध्ये तंत्रज्ञान आणि शेतीविषयक कामे करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या शेतीविषयक सहाय्य सेवांपासून घटस्फोट घेतलेले आहेत.
- विकसनशील देशांमधील कृषी व अन्नपुरवठा साखळीचा आधार असलेल्या लहानधारक शेतकऱ्यांना विस्तार व सल्ला सेवा संबंधित आहेत.
- वेळेवर आणि संबंधित माहिती पुरविणे, पत प्रवेश आणि बाजारपेठेतील चांगल्या किंमती जागतिक दारिद्र्य दूर करण्यासाठी आणि कृषी उत्पादकता सुधारण्यात बरीच पुढे जाऊ शकतात.
- वेळेवर आणि संबंधित माहितीचे पैलू विशेषतः माहिती दळणवळण आणि तंत्रज्ञानाच्या भूमिकेसह जे त्यांना आवश्यक माहितीशी जोडत आहेत, गेल्या दशकात त्याकडे बरेच लक्ष गेले आहे.
- ई-अॅग्रीकल्चर प्लॅटफॉर्म आणि इतर बऱ्याच जणांनी शेतीमध्ये आयसीटी लागू केले आहेत अशा विविध प्रकरणांचा संग्रह केला आहे.

कृषी विस्ताराची भूमिका:

- आयएफपीआरआयच्या मते कृषी विस्तार (कृषी सल्लागार सेवा म्हणूनही ओळखले जाते) कृषी उत्पादकता वाढविणे, अन्न सुरक्षा वाढविणे, ग्रामीण जीवनमान सुधारणे आणि गरीब-गरीब आर्थिक विकासाचे इंजिन म्हणून शेतीला चालना देण्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावते.
- व्यक्ती आणि समुदायाचे कल्याण सुधारित करणे.
- उत्पादन प्रणाली बदला जेणेकरून ते ग्रामीण जीवनमान सुधारतील आणि स्रोत पाया टिकवून ठेवणे.

- शेती आणि ग्रामीण समुदायांची सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय स्थिती सुधारित करणे.
- शेतातील कुटूंबाचे कल्याण सुधारणे.
- शेतकऱ्यांची उत्पादनक्षमता व जीवनमान सुधारणे.
- शेतकऱ्यांचे उत्पन्न आणि उत्पादकता वाढवणे.
- शेतकऱ्यांचे उत्पादन वाढवणे.
- शेती उपक्रमात उच्च पातळीची कार्यक्षमता मिळवणे.
- अन्न सुरक्षा मिळवणे आणि ग्रामीण जीवनमान सुधारित करणे.

विस्तार सेवांमध्ये सामान्यपणे लागू केलेली तंत्रज्ञान:

• रेडिओ आणि टेलिव्हिजन:

कृषी विस्तारात आणि शेतकऱ्यांना महत्वाच्या सेवांशी संपर्क साधण्यात रेडिओ आणि दूरचित्रवाणी ही भूमिका बजावली आहे आणि अजूनही सुरू आहे. या संदर्भात फार्म रेडिओ इंटरनॅशनलने महत्वाची भूमिका बजावली आहे आणि अशा बऱ्याच उपयोग प्रकरणांचे दस्तऐवजीकरण केले आहे.

• विडिओ:

विडिओ विस्तार सेवांमध्ये देखील उपयुक्त ठरतात, उदाहरणार्थ एक्सेस एग्रीकल्चर कृषी संशोधन आणि विकास कर्मचारी आणि शेतकरी संघटनांसह इतर भागधारकांसाठी इंटरनेट-आधारित व्यासपीठ उपलब्ध करते. दुसरे उदाहरण म्हणजे भारतातील डिजिटल ग्रीन, ज्याने ग्रामीण भागातील लोकांना शेतकरी, शेतकऱ्यांचे विडिओ तयार करण्यास प्रशिक्षण दिले आणि शेतकऱ्यांना शेतीच्या उत्पादकता वाढविण्यासाठी आणि पोषण सुधारण्यासाठी उत्कृष्ट कृषी पद्धतींची देवाणघेवाण करण्यास प्रशिक्षित केले.

• भ्रमणध्वनी:

शेतीत मोबाईल फोन वापरल्याची अनेक उदाहरणे आहेत, ई-कृषी प्लॅटफॉर्मवर ही उदाहरणे सतत आढळतात. मोबाइल फोन एकतर शेतकरी / विस्तारवादी संवादात आवाज, मजकूर किंवा फोटो वापरतात. शेतकऱ्यांसाठी आणि त्यांच्या बरोबर योग्य संदेश तयार करण्याची आवश्यकता आहे, अशिक्षाकडे लक्ष देणे आणि शेतकऱ्यांना मोबाइल फोन वापरण्यास सक्षम बनविणे यामुळे नवीन तंत्रज्ञान आणि सुधारित पद्धतींचा अवलंब करणे वाढू शकते.

(संपर्क: +९१ ९३७०९३८७९७)

